

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีของการตกแต่งงบการเงิน

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ก่อนที่จะกลายมาเป็นคำว่า “การตกแต่งงบการเงิน” (Creative Accounting) นั้น ได้มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของกลลวงทางการเงิน ซึ่งเป็นการกระทำหรือละเว้นไม่กระทำโดยจงใจ เพื่อปกปิดหรือบิดเบือนสถานะทางการเงินที่แท้จริงของธุรกิจ และได้มีการตั้งสมมติฐานไว้มากมาย ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมวิวัฒนาการของการศึกษารูปแบบกลลวงทางการเงิน ในแต่ละยุคสมัยดังต่อไปนี้

สมมติฐานเกี่ยวกับการเกลี้ยกำไร (INCOME SMOOTHING HYPOTHESIS)

การเกลี้ยกำไร (Income smoothing) หมายถึง การเกลี้ยความผันผวนของกำไรของกิจการด้วยความจงใจของผู้บริหารให้ไปสู่ระดับกำไรที่พิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นระดับกำไรที่ปกติสำหรับกิจการในขณะนั้นที่สามารถยอมรับได้ภายใต้หลักการบัญชีและหลักการจัดการที่สมเหตุสมผล (Sound accounting and management principles) เพื่อสะท้อนการเจริญเติบโตอย่างมั่นคง (Smooth reported Income) และการปรับแต่งอัตราการเจริญเติบโตของตัวเลขผลประกอบการ (Smooth the rate of growth in income) ควบคู่กันไปด้วย (BEIDELMAN : 1973)

สมมติฐานเกี่ยวกับการเกลี้ยกำไร (Income smoothing hypothesis) ประกอบขึ้นด้วยสมมติฐานต่างๆ ดังนี้

1. ผู้บริหารย่อมเลือกวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยสร้างประโยชน์หรือความมั่งคั่งสูงสุดให้กับตนเอง
2. ประโยชน์ของผู้บริหารจะเพิ่มขึ้นตามความมีเสถียรภาพในหน้าที่งานระดับและอัตราการเจริญเติบโตของรายได้ของผู้บริหาร รวมถึงระดับและอัตราการเจริญเติบโตของขนาดของกิจการ
3. การที่ผู้บริหารจะบรรลุปเป้าหมายที่ได้กล่าวไว้ในสมมติฐานที่ 2 ได้นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ถือหุ้นที่มีต่อผลการดำเนินงานของกิจการ หากผู้ถือหุ้นได้ผลประโยชน์มากขึ้นเพียงใด ความมีเสถียรภาพในหน้าที่งานและรายได้ของผู้บริหาร รวมถึงผลประโยชน์อื่นๆ จะมีมากขึ้นตามไปด้วย

4. ความพึงพอใจของผู้ถือหุ้นที่มีต่อกิจการจะเพิ่มขึ้นตามอัตราการเจริญเติบโตด้วยเฉลี่ยในกำไรของกิจการ นั่นคือ อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น และความมีเสถียรภาพของกำไรของกิจการ

รูปแบบของการเกลี้ยกำไร (INCOME SMOOTHING)

รูปแบบของการเกลี้ยกำไร (Income smoothing) ได้จัดจำแนก ไว้ดังนี้

1. Intertemporal smoothing แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 Real smoothing หมายถึง การเกลี้ยกำไรของกิจการโดยการก่อให้เกิดรายการหรือชะลอไม่ให้เกิดรายการนั้นๆ ขึ้น โดยที่ผู้บริหารได้มีการพิจารณามาก่อนหน้าถึงผลกระทบของรายการนั้นๆ ที่มีต่อผลการดำเนินงานของกิจการ ทั้งนี้เมื่อได้พิจารณาถึงกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการรับรู้เหตุการณ์นั้นๆ ในทางบัญชี Real smoothing จึงมีตั้งแต่การกำหนดช่วงเวลา (Timing) จำนวนเงิน (Amount) ไปจนถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ (Intent) ของรายการที่เข้าไปทำ ฉะนั้น รูปแบบของ Real smoothing (DASCHER and MALCOLM : 1970) จึงแบ่งออกเป็น

1.1.1 การเกลี้ยรายการทางด้านค่าขาย (Sales related) มีวัตถุประสงค์ในการสร้างยอดขายให้สูงขึ้น

1.1.2 การเกลี้ยรายการทางด้านค่าใช้จ่าย (Expense related) เป็นการจัดจังหวะของเวลาที่จะก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายที่มีความจำเป็นต่อความอยู่รอดของกิจการ เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ากำไรในปีนั้นๆ ลดลงต่ำกว่าระดับที่ผู้บริหารหรือบุคคลภายนอกได้คาดการณ์ไว้

1.2 Artificial smoothing หมายถึง การเกลี้ยกำไรโดยการรับเอาวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่จะช่วยให้กิจการชะลอการรับรู้รายจ่าย หรือรายได้จากงวดบัญชีหนึ่งไปสู่อีกงวดบัญชีหนึ่งมาใช้ โดยการตั้งเป็นรายจ่ายรอดัดบัญชี ต้นทุนของสินทรัพย์ หรือตัดเป็นค่าใช้จ่ายประจำงวด กล่าวคือ รายการทางธุรกิจได้เกิดขึ้นแล้ว ขึ้นอยู่กับผู้บริหารจะกำหนดว่ารายการนั้นๆ ควรจะส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของกิจการออกไปอีกกี่งวดบัญชี Artificial smoothing จึงเป็นเรื่องของการที่ผู้บริหารใช้ดุลยพินิจที่มีอยู่ในการกำหนดระยะเวลาในการรับรู้ค่าใช้จ่าย ซึ่งอาจไม่ใช่การทุจริต การปลอมแปลงเอกสารหรือการทำลายระบบการควบคุมภายใน (BARNEA ET AL. : 1976)

2. Classificatory smoothing หมายถึง การเกลี้ยรายการบางรายการในงบกำไรขาดทุนโดยการตัดสินใจของผู้บริหารว่าจะจัดจำแนกรายการนั้นๆ เข้าเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณกำไรจากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง (Income from continuing

operations) หรือเป็นส่วนหนึ่งของรายการพิเศษ (Extraordinary income) โดยมีสมมติฐานว่าผู้ใช้งบการเงินจะให้ความสำคัญกับกำไรจากการดำเนินงานปกติเป็นหลัก และไม่ได้ให้ความสำคัญใดๆ กับรายการที่เกิดไม่บ่อยครั้งหรือรายการพิเศษ ฉะนั้น การโยกย้ายรายการใดรายการหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งรายการไปมาในงบกำไรขาดทุนระหว่างกาลแสดงเป็นส่วนหนึ่งของการคำนวณกำไรปกติจากการดำเนินงานและรายการพิเศษจะช่วยให้กำไรของกิจการเป็นไปตามแนวโน้มที่ผู้บริหารต้องการ (RONEN and SADAN : 1981)

การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (EARNINGS MANAGEMENT)

จากการเก็ลยกำไร (Income smoothing) ที่ได้กล่าวถึงข้างต้น ในระยะต่อมาได้มีวิวัฒนาการ ไปสู่แนวคิดที่เรียกว่า การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earnings management) ซึ่งมีผู้ให้คำนิยามไว้แตกต่างกัน ดังนี้

1. การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earnings management) หมายถึง ความพยายามของผู้บริหารที่ต้องการเพิ่มกำไรในระยะสั้น ซึ่งผู้บริหารเชื่อว่ากำไรมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ลงทุน (SCHROEDER : 1995) โดยสรุปได้ว่า

1.1 การที่ผู้บริหารชะลอการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต หรือการตัดสินใจเกี่ยวกับการลงทุนออกไปโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยืดหยุ่นกำไร

1.2 การที่ผู้บริหารรับนโยบายบัญชีมาใช้เพื่อให้สอดคล้องกับกลยุทธ์ของกิจการที่ใช้อยู่

1.3 การที่ผู้บริหารรับมาตรฐานการบัญชีใหม่มาใช้ก่อนวันเริ่มมีผลบังคับใช้อย่างเป็นทางการ (Early adoption of new accounting standards)

2. การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earnings management) หมายถึง การจัดโครงสร้างรายงานกำไรหรือการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต หรือการตัดสินใจเกี่ยวกับการลงทุนใหม่ด้วยความจงใจที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อกำไรตามที่ผู้บริหารต้องการ ซึ่งการจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earnings management) นอกจากจะรวมถึงพฤติกรรมของ การเก็ลยกำไร (Income smoothing) แล้ว ยังครอบคลุมถึงความพยายามใดๆ ของผู้บริหารในอันที่จะปรับเปลี่ยนกำไร ที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้บริหารวิตกถึงสิ่งบ่งชี้จากการรายงานทางการเงินที่จะเป็นผลจากการตัดสินใจในเรื่องนั้นๆ ได้จัดจำแนกรูปแบบของการทำ การจัดการเกี่ยวกับกำไร (Earnings management) (AYRES : 1994) ไว้ดังนี้

2.1 Accrual management หมายถึง การปรับเปลี่ยนประมาณการทางบัญชีเพื่อเก็ลยกำไรให้ไปสู่เป้าหมายกำไรที่ผู้บริหารต้องการ เช่น อายุใช้งานของทรัพย์สินจำนวนที่คาดว่าจะเก็บเงินได้จากลูกหนี้ เป็นต้น

2.2 Adoption of mandatory accounting policies เป็นเรื่องของการตัดสินใจของผู้บริหารเกี่ยวกับงวดบัญชีที่กิจการจะเริ่มรับเอามาตรฐานการบัญชีที่ทางการประกาศใช้มาใช้อย่างเป็นทางการ เป็นผลมาจากมาตรฐานการบัญชีใหม่ๆ มีการออกมาในระยะหลังๆ เป็นจำนวนมาก และมีการผ่อนปรนวันเริ่มต้นในการนำมาตรฐานการบัญชีมาใช้อย่างเป็นทางการ จึงเปิดโอกาสให้ผู้บริหารตัดสินใจว่าจะเลือกรับเอามาตรฐานการบัญชื่อนั้นมาใช้ในงวดบัญชีใดจึงจะเกิดผลดีต่อภาพลักษณ์ทางการเงินของกิจการมากที่สุด

2.3 Voluntary accounting changes หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากหลักการบัญชีที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ไปสู่อีกหลักการบัญชีหนึ่งที่ผู้บริหารเชื่อว่าจะช่วยสร้างภาพลักษณ์ของผลการดำเนินงานได้ดีกว่า

3. การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earnings management) หมายถึง การปรับแต่งผลการดำเนินงานด้วยความจงใจที่จะสร้างภาพลักษณ์ของผลการดำเนินงานให้เปลี่ยนไปในทิศทางที่ต้องการ (MULFORD and COMISKEY) โดยจัดจำแนกออกเป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

3.1 การเพิ่มกำไรของงวดปัจจุบันให้สูงขึ้น เช่น การรับรู้รายได้เร็วกว่าที่ควรจะเป็น การสร้างรายได้ที่ไม่มีทางเกิดขึ้นได้จริง การขยับรายได้ของงวดบัญชีถัดไปเข้ามาเป็นรายได้ของงวดบัญชีปัจจุบัน การบันทึกค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าความเป็นจริงโดยการตั้งค่าใช้จ่ายบางรายการเป็นต้นทุนสินทรัพย์ การกำหนดระยะเวลาการตัดจำหน่ายค่าใช้จ่ายรายการตัดบัญชีหรือสินทรัพย์อื่นที่ยาวนานกว่าความเป็นจริงโดยการแสดงมูลค่าสินทรัพย์บางรายการสูงกว่ามูลค่าที่คาดว่าจะได้รับ (Realizable value) และการไม่บันทึกรายการค่าใช้จ่ายค้างจ่ายเป็นหนี้สิน เป็นต้น

3.2 การเปลี่ยนแปลงทางการบัญชีไปตามดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร เช่น การเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชีหรือประมาณการทางบัญชี ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามข้อกำหนดใหม่ๆ ของมาตรฐานการบัญชี แต่เป็นไปตามดุลยพินิจของฝ่ายบริหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มกำไรของงวดปัจจุบันเป็นสำคัญ

3.3 การกำหนดช่วงเวลาที่จะทำการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน เช่น การตัดสินใจขายสินทรัพย์ที่ได้มาในราคาต่ำไปในช่วงเวลาที่ราคาของสินทรัพย์นั้นปรับตัวสูงขึ้น เพื่อชดเชยกับผลการดำเนินงานที่ลดลง การตัดสินใจในลักษณะนี้เป็นกรณีที่ฝ่ายบริหารชะลอเวลาเพื่อตกแต่งผลการดำเนินงานให้ดูดีไปจนกว่าผลการดำเนินงานที่แท้จริงจะปรับตัวไปในทางที่ดีขึ้น รวมถึงการชะลอค่าใช้จ่ายดำเนินงานบางรายการออกไปเพื่อเพิ่มกำไรของงวดปัจจุบัน เป็นต้น

3.4 การลดกำไรของงวดปัจจุบันลง เช่น การลดอายุการใช้งานของสินทรัพย์ถาวรลง การตัดจำหน่ายค่าความนิยมของกิจการที่ซื้อมาในอัตราเร่ง การพิจารณาสินทรัพย์บางรายการที่มีการเสื่อมในมูลค่าลงเพื่อเร่งการตัดจำหน่ายเป็นค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุน การตั้งสำรองกลับ การตั้งภาระหนี้สินในจำนวนที่สูงเกินกว่าความเป็นจริง เป็นต้น

3.5 การล้างบาง (The big bath) มีลักษณะคล้ายกับการลดกำไรของงวดปัจจุบันลง โดยการล้างผลขาดทุนทั้งหมดให้หมดไปในงวดปัจจุบัน เพื่อให้สามารถแสดงกำไรในอนาคตต่อไปได้โดยไม่ง่าย

4. การจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earnings management) หมายถึง การที่ผู้บริหารเข้าแทรกแซงกระบวนการจัดทำรายงานทางการเงินที่จะเสนอต่อผู้ใช้งบการเงินภายนอกด้วยความจงใจ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ (CHIPPER : 1989)

นอกจากนี้ สามารถจัดจำแนกประเภทของการจัดการเกี่ยวกับรายได้ (Earnings management) (WHITE ET AL.: 1997) ไว้ดังนี้

1. การจัดจำแนกรายการข่าวดีหรือข่าวร้ายออกจากกัน (Classification of good news or bad news) กล่าวคือ ผู้บริหารมีแนวโน้มที่จะรายงานกำไร โดยรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลขาดทุน โดยรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของรายการพิเศษ หรือรายการจากการดำเนินงานที่ได้มีการยกเลิกไป

2. การเกลี่ยรายการกำไร (Income Smoothing) เป็นความพยายามของผู้บริหารที่ต้องการเกลี่ยความผันผวนของกำไรของกิจการ ด้วยความจงใจให้ไปสู่ระดับกำไรที่ผู้บริหารพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นระดับกำไรที่ปกติสำหรับกิจการในขณะนั้น

3. พฤติกรรมล้างบาง (Big bath behavior) ผู้บริหารมีแนวโน้มที่จะรับรู้ผลขาดทุนหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆ นอกเหนือไปจากที่ควรจะได้รับรู้ ในปีที่

3.1 ผลการดำเนินงานตกต่ำ

3.2 กิจการมีการเปลี่ยนแปลงในทีมผู้บริหาร

3.3 กิจการมีกำไรมหาศาลจากรายการที่เกิดขึ้นไม่บ่อยครั้ง

พฤติกรรมล้างบางทำขึ้นด้วยความหวังว่าการรับรู้ค่าใช้จ่ายหรือผลขาดทุนก้อนใหญ่ที่มีอยู่ครั้งเดียวให้หมด เป็นการล้างไฟไปในครั้งเดียว ช่วยให้กำไรที่จะรายงานในงวดต่อไปปรับตัวสูงขึ้น

4. การเปลี่ยนแปลงทางบัญชี (Accounting changes) ผู้บริหารมักจะทำการเปลี่ยนแปลงทางบัญชีเพื่อเพิ่มกำไร เมื่อพบว่ากำไรที่ออกมาต่ำกว่าที่ประมาณการไว้

การตกแต่งงบการเงิน (CREATIVE ACCOUNTING)

การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยในระยะเริ่มต้นจะอยู่ในรูปของ การเกลี้ยกำไร (Income smoothing) และในเวลาต่อมาจะทำการตั้งสำรองลับ (Secret reserves) กันมากขึ้น การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) เริ่มเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นเมื่อธุรกิจมีการแยกความเป็นเจ้าของและฝ่ายบริหารออกจากกัน เป็นจุดที่สร้างความกดดันให้แก่ผู้บริหารในการรายงานผลการดำเนินงานที่ดูดีให้แก่ผู้ที่สนใจจะลงทุนในธุรกิจ ซึ่งต่างไปจากกิจการเจ้าของคนเดียวที่เจ้าของกิจการจะเป็นผู้ดำเนินธุรกิจและบริหารงานเอง จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องทำ การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) เพื่อให้ผลกำไรดูดีในสายตาของพวกเขา นอกจากนี้ การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) ยังเป็นผลมาจากการปราศจากมาตรฐานการบัญชีที่จะรองรับเหตุการณ์หรือรายการทางธุรกิจใหม่ๆ ตลอดจนความคลุมเครือและความยืดหยุ่นของกฎเกณฑ์ทางบัญชีที่เกี่ยวข้องกับการวัดมูลค่าของรายการหรือเหตุการณ์ทางการเงิน และการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินที่มีค่อนข้างสูง รวมทั้งความไม่สอดคล้องกันระหว่างแนวทางปฏิบัติทางบัญชีที่กำหนดขึ้นโดยหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเปิดโอกาสให้มีการเกื้อผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของกิจการไปตามความปรารถนาของผู้บริหาร

ความหมายของการตกแต่งงบการเงิน

การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting)¹ หมายถึง

1. กระบวนการในการปรับแต่งตัวเลขทางบัญชีของฝ่ายจัดการ โดยอาศัยความได้เปรียบของช่องโหว่ของกฎเกณฑ์ทางบัญชี และทางเลือกต่างๆ ในการวัดมูลค่า หรือในการเปิดเผยข้อมูลทางการเงินบัญชีในการปรับเปลี่ยนงบการเงินจากสิ่งที่ควรจะเป็น (From what they should be) ให้ไปสู่สิ่งที่ฝ่ายจัดการต้องการที่จะให้ปรากฏในรายงานการเงิน (To what prepares would prefer to see reported)
2. กระบวนการการสร้างรายการทางธุรกิจขึ้นเพื่อก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางการเงินบัญชีที่ฝ่ายจัดการของกิจการต้องการ แทนที่จะรายงานเหตุการณ์ทางธุรกิจในลักษณะที่เป็นกลาง (Neutrality) และยึดหลักความสม่ำเสมอ (Consistency)

¹ วรศักดิ์ ทุมมานนท์. โครงการสัมมนาเรื่อง “การจับกลวงในงบการเงินและการวัดคุณภาพกำไร”.

รูปแบบของการตกแต่งงบการเงิน (CREATIVE ACCOUNTING)

รูปแบบของการตกแต่งงบการเงิน (Creative accounting) สามารถสรุปได้เป็น 8 ประเภท ดังนี้

1. การรับรู้รายได้ล่วงหน้า (Recording revenue too soon)
2. การสร้างรายได้หรือกำไรลวงตา (Recording bogus revenues)
3. การสร้างกำไรลวงจากรายการที่เกิดขึ้นครั้งเดียว (Boosting income with one-time gains)
4. การชะลอค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบันออกไปในงวดหน้า (Shifting current expenses to a later period)
5. การไม่บันทึกหรือเปิดเผยหนี้สินอย่างครบถ้วน (Failing to record or disclose all liabilities)
6. การชะลอกำไรของงวดปัจจุบันออกไปในอนาคต (Shifting current income to a later period)
7. การเร่งบันทึกค่าใช้จ่ายที่จะให้ประโยชน์ต่อไปในอนาคตมาเป็นค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบัน (Shifting future expenses to the current period)
8. รูปแบบอื่นๆ

การตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) แต่ละรูปแบบสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. การรับรู้รายได้ล่วงหน้า (RECORDING REVENUE TOO SOON)

จากแม่บทการบัญชี² กำหนดว่า “รายได้ควรรับรู้เมื่อมีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ที่ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตของรายการจะเข้าสู่กิจการและกิจการสามารถวัดมูลค่าของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของรายการดังกล่าวได้อย่างน่าเชื่อถือ” แต่ในทางปฏิบัติกิจการมักจะบันทึกรายได้ก่อนที่จะถึงเวลาสมควรรับรู้รายได้นั้น นั่นคือ ก่อนที่กระบวนการซื้อขายจะสมบูรณ์ เทคนิคที่ใช้ในการเร่งให้เกิดรายได้ก่อนกำหนดมีอยู่ 3 รูปแบบ ดังนี้

² สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย. ภูมิทัศน์ 2542: 26

1.1 การส่งสินค้าไปก่อนกระบวนการซื้อขายจะเสร็จสิ้น ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 37 เรื่อง การรับรู้รายได้³ กำหนดว่า “กิจการต้องรับรู้รายได้จากการขายสินค้าเมื่อเป็นไปตามเงื่อนไขทุกข้อดังต่อไปนี้

- กิจการได้โอนความเสี่ยงและผลตอบแทนที่เป็นสาระสำคัญของความเป็นเจ้าของสินค้าให้กับผู้ซื้อแล้ว
- กิจการไม่เกี่ยวข้องในการบริหารสินค้าอย่างต่อเนื่องในระดับที่เจ้าของพึงกระทำ หรือไม่ได้ควบคุมสินค้าที่ขายไปแล้วทั้งทางตรงและทางอ้อม
- กิจการสามารถวัดมูลค่าของจำนวนรายได้ได้อย่างน่าเชื่อถือ
- มีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ที่กิจการจะได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของรายการบัญชีนั้น
- กิจการสามารถวัดมูลค่าของต้นทุนที่เกิดขึ้น หรือที่จะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากรายการบัญชีนั้นได้อย่างน่าเชื่อถือ”

กลตวงที่เกิดขึ้น คือ มีการบันทึกรายได้เมื่อมีการจัดส่งสินค้าแล้ว แต่กระบวนการขายหรือการชำระเงินยังไม่สิ้นสุด มักจะเกิดในช่วงไตรมาสสุดท้ายของงบการเงิน เนื่องจากยอดขายของบริษัทยังไม่ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ตามประมาณการ ผู้บริหารมักใช้กลยุทธ์การเพิ่มยอดขาย โดยการส่งสินค้าไปให้ลูกค้าล่วงหน้าก่อนที่จะถึงกำหนดเวลาการจัดส่ง แม้ว่าจะไม่ใช่กรณีเร่งด่วน การจัดส่งสินค้าเพียงบางส่วนที่ลูกค้าสั่ง แต่มีการบันทึกเป็นรายได้ทั้งจำนวน หรือจัดส่งสินค้าที่ลูกค้าได้ยกเลิกการสั่งซื้อนั้นแล้ว

1.2 การบันทึกรายได้ที่ยังไม่มีความแน่นอน หรือปัญหาในการขายบางอย่างยังไม่ได้รับการแก้ไข มีลักษณะดังต่อไปนี้

- ความเสี่ยงและกรรมสิทธิ์ในสินค้ายังไม่ถูกโอนไปให้ผู้ซื้อ

กลตวงที่เกิดขึ้น คือ มีการรับรู้รายได้จากการขายก่อนรถยนต์เป็นรายได้ทั้งจำนวน ทั้งๆ ที่ผู้ขายยังไม่ได้โอนกรรมสิทธิ์ให้กับผู้ซื้อ และบริษัทยังแบกรับความเสี่ยงจากการผ่อนชำระของลูกค้านี้อยู่ การรับรู้กำไรจากการขายที่ดินติดจำนองและลูกหนี้เงินกู้ให้กับสถาบันการเงินเป็นรายได้ ทั้งๆ ที่กิจการยังคงเป็นผู้แบกรับความเสี่ยงของที่ดินและลูกหนี้เหล่านี้นี้อยู่ ทำให้รายได้ของบริษัทสูงกว่าที่ควรจะเป็น

- การรับรู้รายได้จากการขายสินค้าที่ยอมให้ลูกค้าคืนสินค้าได้เป็นรายได้ทั้งจำนวน

³ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, กุมภาพันธ์ 2542: 7

กลตวงที่เกิดขึ้น คือ มีการส่งมอบสินค้าให้กับลูกค้าแล้ว แต่ลูกค้าสามารถคืนสินค้าได้หากลูกค้าไม่สามารถขายสินค้าได้หมด หรือลูกค้าไม่พอใจในคุณภาพของสินค้า เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าบางประเภท รถยนต์ เป็นต้น ซึ่งมูลค่าของสินค้าในส่วนนั้นจะไม่นับเป็นรายได้ของกิจการ

- การรับรู้รายได้จากลูกค้าที่มีแนวโน้มที่จะไม่ชำระเงิน

กลตวงที่เกิดขึ้น คือ มีการบันทึกรายได้เกินความเป็นจริง ซึ่งในทางบัญชีไม่ความบันทึกเป็นรายได้ ถ้าหากโอกาสที่จะไม่ได้รับชำระเงินจากลูกค้ามีสูงมาก มักจะเป็นธุรกิจประเภทจัดสรรที่ดินที่ผู้ซื้อจะต้องรอการอนุมัติเงินกู้ก่อน แม้ว่าจะมีการเซ็นสัญญาการซื้อขายแล้ว ซึ่งหากลูกค้าไม่ได้รับการอนุมัติเงินกู้ ก็จะไม่สามารถซื้อบ้านได้ รวมถึงถ้าผู้ซื้อไม่ต้องชำระเงินจนกว่าจะมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก็ไม่ควรบันทึกรายได้จนกว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้นแล้ว เช่น ในขณะที่ลูกค้ายังไม่ต้องจ่ายเงินก่อนที่จะติดตั้งอุปกรณ์ระบบคอมพิวเตอร์เรียบร้อยแล้ว และก่อนที่จะติดตั้งเสร็จสิ้น ลูกค้าสามารถคืนเครื่องหรือยกเลิกการสั่งซื้อเมื่อใดก็ได้ บริษัทจะต้องบันทึกรายได้หลังจากมีการตรวจรับสินค้าเรียบร้อยแล้วเท่านั้น

1.3 การบันทึกรายได้ที่ยังต้องให้บริการในอนาคตเป็นรายได้ทั้งจำนวน ตามมาตรฐานการบัญชี เรื่อง การรับรู้รายได้ กำหนดว่า “กิจการต้องรับรู้รายได้การบัญชีที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ เป็นรายได้หากกิจการสามารถประมาณผลของรายการบัญชีนั้นได้อย่างน่าเชื่อถือ ตามขั้นความสำเร็จของรายการบัญชีดังกล่าว ณ วันที่ในงบดุล ผลของรายการบัญชีสามารถประมาณได้อย่างน่าเชื่อถือเมื่อเป็นไปตามเงื่อนไขทุกข้อดังต่อไปนี้

- กิจการสามารถวัดมูลค่าของจำนวนรายได้ได้อย่างน่าเชื่อถือ
- มีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ที่กิจการจะได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของรายการบัญชีนั้น
- กิจการสามารถวัดขั้นความสำเร็จของรายการบัญชี ณ วันที่ในงบดุลได้อย่างน่าเชื่อถือ
- กิจการสามารถวัดมูลค่าของต้นทุนได้อย่างน่าเชื่อถือ ต้นทุนในที่นี้ หมายถึง ต้นทุนที่เกิดขึ้นแล้ว และที่จะเกิดขึ้นเพื่อทำให้รายการบัญชีนั้นเสร็จสมบูรณ์⁴

⁴ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, กุมภาพันธ์ 2542 : 9

กลลวงที่เกิดขึ้น คือ มีการบันทึกเงินที่รับจากการขาย Franchise เป็นรายได้ทั้งจำนวน โดยที่บริการและการฝึกอบรมต่างๆ ที่ยังคงต้องให้กับลูกค้ายังไม่ได้ปฏิบัติให้เสร็จสิ้น

2. การสร้างรายได้หรือกำไรลวงตา (RECORDING BOGUS REVENUES)

จากแม่บทการบัญชีได้ให้คำนิยามไว้ว่า “รายได้ หมายถึง การเพิ่มขึ้นของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในรอบระยะเวลาบัญชีในรูปกระแสเข้าหรือการเพิ่มขึ้นของสินทรัพย์ หรือการลดลงของหนี้สิน ซึ่งส่งผลให้ส่วนของผู้ถือหุ้นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ไม่รวมถึงเงินทุนที่ได้รับจากผู้มีส่วนร่วมในส่วนของเจ้าของ ดังนั้น รายได้ควรจะบันทึกเมื่อกระบวนการในการขายสมบูรณ์และมีการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์แล้ว แต่ในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการบันทึกรายได้บางกิจการเมื่อได้รับเงินสดหรือสินทรัพย์อื่นๆ จากรายการที่ไม่ใช่การขาย ก็บันทึกเป็นรายได้จากการขาย เทคนิคที่ใช้ในการบันทึกกรายได้หรือกำไรลวงตามีอยู่ 5 รูปแบบ ดังนี้

2.1 การบันทึกกรายได้และรับรู้กำไรจากการแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ที่เหมือนกัน หรือประเภทเดียวกัน ตามมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 32 เรื่อง ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ กำหนดว่า “กิจการอาจได้รายการที่เป็นที่ดิน อาคารและอุปกรณ์มาจากการแลกเปลี่ยนกับสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสินทรัพย์จะถือว่าคล้ายคลึงกันก็ต่อเมื่อมีมูลค่ายุติธรรมใกล้เคียงกันและมีประโยชน์ใช้สอยแบบเดียวกันในธุรกิจชนิดเดียวกัน หรือกิจการอาจขายรายการที่เป็นที่ดิน อาคารและอุปกรณ์เพื่อแลกเปลี่ยนกับส่วนได้เสียในส่วนของสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกัน ในทั้งสองกรณีกิจการต้องไม่รับรู้รายการกำไรหรือขาดทุนจากการขายหรือแลกเปลี่ยน ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ แลกกับส่วนได้เสียในส่วนของสินทรัพย์ที่คล้ายคลึงกันดังกล่าว เนื่องจากกระบวนการก่อให้เกิดรายได้ของสินทรัพย์ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ ดังนั้น กิจการต้องบันทึกราคาทุนของสินทรัพย์ที่ได้รับมาด้วยราคาตามบัญชีของสินทรัพย์ที่โอนไป อย่างไรก็ตาม มูลค่ายุติธรรมของสินทรัพย์ที่ได้รับมาอาจเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าสินทรัพย์ที่โอนไปคือย่ำค่าลงแล้ว ในกรณีดังกล่าว กิจการต้องบันทึกลดราคาตามบัญชีของสินทรัพย์ที่โอนไปและใช้ราคาตามบัญชีที่ปรับลดแล้วเป็นราคาทุน

⁵ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย. แม่บทการบัญชี, กุมภาพันธ์ 2542: 21

⁶ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย. มาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 32, กุมภาพันธ์ 2542. 8

ของสินทรัพย์ใหม่” เช่น บริษัทต้องการแลกเปลี่ยนรถยนต์คันเก่าของบริษัทกับรถยนต์คันใหม่ บริษัทต้องบันทึกราคารถยนต์คันเก่าตามวิธีราคาทุน (Book Value) และบันทึกมูลค่าค่าของรถยนต์คันเก่าด้วยบัญชี “รายการขาดทุนจากการด้อยค่าของรถยนต์” ซึ่งเป็นผลมาจากการประเมินราคาของผู้ประเมินราคาอิสระ และบันทึกรายการรถยนต์คันใหม่ด้วยราคารถยนต์คันเก่าหักค่าเสื่อมราคาสะสมของรถยนต์คันเก่า ดังนี้

ราคาทุนของรถยนต์คันเก่า 950,000 บาท

หัก ค่าเสื่อมราคาสะสม-รถยนต์คันเก่า 250,000 บาท

ราคาตามบัญชีของรถยนต์คันเก่า 700,000 บาท

ผู้ประเมินราคาอิสระทำการประเมินมูลค่าของรถยนต์คันเก่าควรขายได้ในราคา 650,000 บาท และรถยนต์คันใหม่มีมูลค่ายุติธรรมเท่ากับ 650,000 บาท ณ วันที่แลกเปลี่ยนบริษัทต้องบันทึกบัญชี ดังนี้

เดบิต รายการขาดทุนจากการด้อยค่าของรถยนต์ 50,000 บาท

เครดิต รถยนต์คันเก่า 50,000 บาท

(บันทึกลดมูลค่าของรถยนต์คันเก่าซึ่งเป็นผลมาจากการตีราคาของผู้ประเมินราคาอิสระ)

เดบิต รถยนต์คันใหม่ 650,000 บาท

ค่าเสื่อมราคาสะสม – รถยนต์คันเก่า 250,000 บาท

เครดิต รถยนต์คันเก่า 900,000 บาท

(บันทึกรายการแลกเปลี่ยนรถยนต์ของบริษัท)

2.2 การบันทึกรายการชำระเงินคืนจากผู้ขายสำหรับสินค้าที่กิจการส่งคืนไปเป็นรายได้ จากการดำเนินงานของกิจการในแต่ละวันทำการ จะมีรายการเกี่ยวข้องกับเงินสดเป็นจำนวนมาก แต่มีเพียงบางรายการเท่านั้นที่สามารถบันทึกเป็นรายได้ สำหรับการได้รับเงินคืนจากผู้ขายหรือผู้ผลิตสินค้าในกรณีที่กิจการคืนสินค้าไป จะต้องบันทึกเป็นรายการส่งคืนสินค้า ไม่ใช่บันทึกเป็นรายได้จากการขาย

2.3 การรับรู้รายการตามใบลดหนี้ที่ได้รับจากผู้ขายหรือค่าสิทธิประโยชน์จากการซื้อทรัพย์สิน (Concession fees) เป็นรายได้ การที่กิจการได้รับใบลดหนี้จากผู้ขาย กิจการต้องบันทึกรายการหักจากยอดเจ้าหนี้ ไม่ควรรับรู้เป็นรายได้ สำหรับค่าสิทธิประโยชน์ที่ได้รับจากการซื้อทรัพย์สิน เช่น กิจการซื้อเครื่องบินจากผู้ผลิตและได้รับสิทธิประโยชน์โดยได้รับส่วนลดจากการบำรุงรักษาเครื่องบินในแต่ละปี กิจการไม่สามารถ

นำส่วนลดที่ได้รับนั้นไปบันทึกเป็นรายได้จากการดำเนินงาน แต่ต้องบันทึกเป็นส่วนลดจากการจ่ายชำระหนี้ค่าเครื่องบินนั้น

2.4 การรับรู้รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการทดลองเดินเครื่องจักร เป็นรายได้จากการขาย ในการทดลองเดินเครื่องจักรถือเป็นขั้นตอนของการทดสอบประสิทธิภาพของอุปกรณ์เครื่องจักรที่ใช้ในการดำเนินงาน ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ไม่ถือเป็นผลผลิตจากการดำเนินงาน ดังนั้น กิจกรรมต้องบันทึกการขายการดังกล่าวเป็นรายได้อื่น หรือนำไปลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ

2.5 การใช้ประมาณการที่ไม่เหมาะสมในช่วงคาบเกี่ยวของรายงานการเงิน การจัดทำงบการเงินของแต่ละกิจการ ผู้บริหารต้องทำประมาณการค่าต่างๆ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานที่แท้จริง เช่น การใช้วิธีอัตรากำไรขั้นต้น (Gross Profit Rate) ในการประมาณระดับสินค้าคงเหลือและต้นทุนสินค้าขาย มักจะทำในงบรายไตรมาสที่ไม่ได้ตรวจนับสินค้าจริง เนื่องจากการตรวจนับสินค้าคงเหลือเพื่อจัดทำงบการเงิน จะกระทำเป็นรายปี อาจมีการประมาณอัตรากำไรขั้นต้นสูงกว่าความเป็นจริง ซึ่งจะทำให้ต้นทุนสินค้าต่ำและกำไรสุทธิสูงกว่าปกติ

กลตวงที่เกิดขึ้น คือ มีการบันทึกรายได้ทันทีที่มีคำสั่งขาย หรือจัดทำเอกสารเท็จเกี่ยวกับการขายสินค้าหรือบริการ เพื่อให้ยอดรายได้ของกิจการเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ มักจะทำในช่วงใกล้ปิดงบการเงิน แล้วจึงล้างรายการดังกล่าวในช่วงต้นงวดบัญชีถัดไป

3. การสร้างกำไรหลวงจากรายการที่เกิดขึ้นครั้งเดียว (BOOSTING INCOME WITH ONETIME GAINS)

จากแม่บทการบัญชี⁷ รายการกำไร หมายถึง “รายการที่เป็นไปตามคำนิยามของรายได้ และอาจเกิดจากกิจกรรมตามปกติของกิจการหรือไม่ก็ได้ รายการกำไรแสดงถึงการเพิ่มขึ้นของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจมีลักษณะไม่แตกต่างไปจากรายได้” เทคนิคที่ใช้ในการสร้างกำไรหลวงนี้มี 5 รูปแบบ ดังนี้

3.1 การขายสินทรัพย์ที่มีราคาตามบัญชีต่ำกว่ามูลค่าจริง กระทำโดยการบันทึกต้นทุนสินทรัพย์ที่ซื้อเข้ามาในราคาที่ต่ำกว่าความเป็นจริง และขายออกไปในราคาที่สูงกว่าราคารุนั้น อาจพบได้ใน 3 กรณี คือ

⁷ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย. กุมภาพันธุ์ 2542: 22

3.1.1 กิจการได้ครอบครองสินทรัพย์ที่มีเจ้าของร่วมกันหลายฝ่าย (Pooled Assets) จะถูกบันทึกในงบดุลรวมของบริษัทในเครือตามมูลค่าทางบัญชี มักจะไม่มีรายการจ่ายเป็นเงินสด แต่เป็นการแลกเปลี่ยนหุ้นกัน กิจการอาจสร้างกำไรจากการขายสินทรัพย์นี้ออกไป ซึ่งโดยปกติมูลค่าทางบัญชีของสินทรัพย์เหล่านี้จะมีราคาต่ำมากเมื่อเทียบกับราคาตลาด แต่เนื่องจากเป็นสินทรัพย์ที่เป็นเจ้าของร่วมกันอยู่ ทำให้สามารถบันทึกราคาหุ้นตามความต้องการของฝ่ายบริหารได้ ก่อให้เกิดกำไรอำพราง (Suppressed Profits) เป็นจำนวนมากจากการขายสินทรัพย์เหล่านี้

3.1.2 กิจการใช้วิธี LIFO (Last-In, First-Out) ในการคำนวณสินค้าคงคลัง โดยเฉพาะในการเก็บสินค้ารวมกันหลายบริษัท ลักษณะการบันทึกบัญชีจะคล้ายกับวิธี Pooling ซึ่งต้นทุนของสินค้าที่ซื้อเข้ามาล่าสุดมักจะมีราคาสูงกว่าต้นทุนของสินค้าที่ซื้อมาก่อนหน้านั้น จะถูกจับคู่กับยอดขายในงวดแรกๆ ผลที่เกิดขึ้น คือ กำไรในปีปัจจุบันจะต่ำ แต่ปีต่อๆ ไปกำไรจะเพิ่มขึ้นอันเป็นผลมาจากต้นทุนที่ต่ำกว่าของสินค้าในงวดแรกๆ กิจการที่ต้องการเพิ่มรายได้ก็จะตัดสินค้าคงคลังที่มีอยู่อย่างรวดเร็วและเป็นจำนวนมากเมื่อต้นทุนต่ำ ซึ่งสินค้านี้จะเพิ่มกำไรให้กับกิจการอย่างมาก และการใช้วิธี LIFO Pools ที่มีการแบ่งสินค้าออกเป็นกลุ่มเล็กๆ ตามผลิตภัณฑ์ที่ขาย สามารถทำให้ผู้บริหารสามารถเลือกมูลค่าของต้นทุนสินค้าในแต่ละงวดได้ง่ายขึ้น ถ้าหากเกิดภาวะเงินเฟ้อในระหว่างที่มีการใช้วิธี LIFO Pools มูลค่าต้นทุนที่แท้จริงของสินค้าคงเหลือจะยังมีค่าลดลงไปอีก เพราะสินค้าคงเหลือส่วนมากจะรวมค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อเข้าไปด้วย ซึ่งเป็นราคาที่ใช้จ่ายในอดีต ดังนั้น เมื่อมีการตัดบัญชีสินค้าคงเหลือ ก็จะเกิดกำไรเป็นจำนวนมากตามที่ผู้บริหารต้องการ

3.1.3 กิจการได้ซื้อสังหาริมทรัพย์หรือลงทุนในสินทรัพย์อื่นในขณะที่ราคาตามบัญชีของสินทรัพย์นั้นต่ำกว่าราคาในปัจจุบันมาก เมื่อกิจการนำออกมาจำหน่ายก็จะได้กำไรจำนวนมาก แม้ว่าการรายงานผลประกอบการที่มีรายได้ส่วนใหญ่มาจากการขายสินทรัพย์ที่มีค่าเพิ่มขึ้นตามเวลาจะไม่ผิดหลักการบัญชี แต่เป็นการตกแต่งงบการเงินทำให้ผู้ถือหุ้นหรือผู้ลงทุนเข้าใจผิด มักจะเกิดกับกิจการที่มีผลการดำเนินงานที่ค่อนข้างต่ำและกระทำกันในช่วงสิ้นไตรมาสหรือสิ้นปีงบการเงินก่อนการจัดทำงบการเงิน

3.2 การไถ่ถอนหนี้สินก่อนกำหนดในช่วงเวลาที่ไม่เหมาะสม กิจการจะตัดจำหน่ายหนี้สินออกก่อนเวลาที่หนี้จะหมดอายุ โดยชำระหนี้ที่มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำ และกู้หนี้ที่มีอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่าเข้ามาแทน เช่น กิจการออกจำหน่ายตั๋วสัญญาใช้เงินระยะยาวราคาหน้าตั๋ว 100.- บาท แต่มีราคาซื้อขายในตลาดเท่ากับ 85.- บาท อัตราดอกเบี้ย

10 เปอร์เซ็นต์ กิจการได้ชำระหนี้คืนและออกตัวใหม่ด้วยอัตราดอกเบี้ย 11 เปอร์เซ็นต์ นั่นคือ กิจการได้ชำระหนี้มูลค่า 100.- บาท ตามราคาหน้าตัวด้วยหนี้ใหม่มูลค่า 100.- บาท ที่เป็นราคาเดิม เมื่อวิเคราะห์จะพบว่ากิจการเปลี่ยนดอกเบี้ยเงินกู้จาก 10 เปอร์เซ็นต์ เป็น 11 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งไม่มีเหตุผลประกอบที่ชัดเจน และในทางบัญชีกิจการมีกำไรจากรายการนี้จำนวน 15.- บาท ด้วยการบันทึกบัญชี ดังนี้

เดบิต	ตัวสัญญาใช้เงิน (ราคาหน้าตัวเดิม)	100.- บาท
	เครดิต	เงินสด (ราคาตลาด)
		85.- บาท
	กำไรจากการไถ่ถอนตัวสัญญาใช้เงิน	15.- บาท

3.3 การรวมรายได้ที่มีได้มาจากการดำเนินงาน หรือรายได้พิเศษเข้ากับรายได้จากการดำเนินงานปกติ รายได้ที่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินงานตามปกติ เช่น รายได้ดอกเบี้ย รายได้ค่าเช่า กำไรจากการจำหน่ายสินทรัพย์ รายได้จากการยกเลิกส่วนงาน กำไรจากการประนอมหนี้ กำไรจากการไถ่คืนหนี้ก่อนกำหนด เป็นต้น จะต้องแยกออกจากกำไรสุทธิทั้งหมดของบริษัท เพื่อให้การวิเคราะห์งบการเงินสามารถเปรียบเทียบกับงบการเงินของปีอื่นๆ ได้ กิจการมักจะใช้วิธีนี้ในกรณีที่มีกิจการในเครือมากและประสบกับภาวะขาดสภาพคล่อง อาจใช้วิธีขายบริษัทลูกออกไป เป็นการสร้างรายได้เพื่อฟื้นฟูงบการเงินของบริษัท

3.4 การรับรู้กำไรจากการขายสินทรัพย์ โดยทำสัญญาจะซื้อกลับคืนในเวลาต่อมา ด้วยราคาที่ตกลงไว้ล่วงหน้า ซึ่งไม่เป็นไปตามราคาตลาดขณะที่ยขายหรือซื้อคืนกลับ รายการนี้มักจะเกิดขึ้นกับกิจการที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ช่วงใกล้วันปิดงบการเงิน เช่น ณ วันที่ 30 ธันวาคม บริษัทได้ทำสัญญาขายหลักทรัพย์ออกไปในราคา 180 ล้านบาท จากมูลค่าต้นทุนตามบัญชีที่ราคา 100 ล้านบาท แล้วทำสัญญาซื้อคืน (Repurchase agreement) ในขณะเดียวกัน ที่ราคา 200 ล้านบาท ผลที่เกิดขึ้นทางบัญชี คือ บริษัทผู้ขายหลักทรัพย์มีกำไรเกิดขึ้น 80 ล้านบาท กรณีนี้จะพบว่าความเสี่ยงและผลประโยชน์ในทรัพย์สินไม่ได้มีการโอนจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อ กิจการไม่สามารถรับรู้กำไรจากการขายสินทรัพย์นั้นได้ ซึ่งขัดกับมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 37 เรื่องการรับรู้รายได้ ที่ได้เคยกล่าวไว้ในตอนต้น

3.5 การซ่อนผลขาดทุนไว้เป็นส่วนหนึ่งของกำไรของส่วนงานที่ยกเลิกดำเนินงานผู้ลงทุนควรสนใจกำไรหรือขาดทุนจากกิจกรรมประเภทนี้ ซึ่งจะแสดงไว้เป็นส่วนสุดท้ายของงบการเงิน ประกอบด้วย

- ส่วนงานที่ขุบเล็ก
- กำไร (ขาดทุน) จากระายการพิเศษ
- ผลกระทบสะสมจากการเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชี

เป็นการรวมผลประกอบการของแผนกที่ขาดทุนในส่วนการดำเนินงานที่ทำอยู่อย่างต่อเนื่องมาแฝงไว้ในส่วนของส่วนงานที่ขุบเล็ก ซึ่งผิดหลักการบัญชี ถ้าผู้ลงทุนพิจารณาเฉพาะกำไรในส่วนต่อเนื่องเพียงอย่างเดียว อาจเข้าใจผิดว่ากิจการยังมีผลการดำเนินงานที่ดี

กลตวงที่เกิดขึ้น คือ กิจการสามารถสร้างกำไรในงวดบัญชีนั้นได้สูงกว่าปกติ เป็นการสร้างภาพพจน์ให้ผู้ลงทุนเห็นว่ากิจการประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน มีการจ่ายเงินปันผลได้สูง ส่งผลให้ราคาหุ้นของกิจการดูดีกว่าธุรกิจในกลุ่มเดียวกัน นอกจากนี้ยังรวมถึงค่าตอบแทนของผู้บริหารในรูปของ โบนัสด้วย

4. การชะลอค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบันออกไปในอนาคต (SHIFTING CURRENT EXPENSES TO A LATER PERIOD)

จากแม่บทการบัญชี⁸ เรื่องการรับรู้ค่าใช้จ่าย กล่าวว่า “กิจการควรรับรู้ค่าใช้จ่ายในงบกำไรขาดทุนเมื่อประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตลดลง เนื่องจากการลดลงของสินทรัพย์หรือการเพิ่มขึ้นของหนี้สิน และเมื่อกิจการสามารถวัดค่าของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตได้อย่างน่าเชื่อถือ” การบันทึกค่าใช้จ่ายสำหรับงวดปัจจุบันให้ช้าออกไป เป็นวิธีการสร้างกำไรให้เพิ่มขึ้น ซึ่งมีอยู่ 3 ลักษณะ ดังนี้

4.1 การบันทึกค่าใช้จ่ายบางประเภทเป็นราคาทุนของสินทรัพย์หรือเป็นรายการรอดัดบัญชีอย่างไม่เหมาะสม กิจการมักมีแนวคิดที่ว่า ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้งานระยะยาวควรบันทึกเป็นราคาทุน นั่นคือ ต้องบันทึกเป็นสินทรัพย์ ซึ่งเป็นประเภทที่แตกต่างจากค่าใช้จ่ายโดยสิ้นเชิง เมื่อกิจการมีการบันทึกค่าใช้จ่ายเป็นราคาทุนอย่างไม่เหมาะสม ก็จะส่งผลให้มีการเลื่อนค่าใช้จ่ายในปัจจุบันออกไปแสดงในอนาคต รูปแบบของรายจ่ายที่มักจะใช้ในการตกแต่งงบการเงิน ได้แก่

4.1.1 การบันทึกค่าใช้จ่ายก่อนดำเนินการผลิตหรือก่อนดำเนินโครงการ (Start-up costs) เป็นค่าใช้จ่ายรอการตัดบัญชี ทั้งที่มีความแน่นอนว่าโครงการนั้นจะประสบความสำเร็จมีน้อยมาก

⁸ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย. กุมภาพันธ์ 2542: 26

4.1.2 การบันทึกค่าใช้จ่ายในการวิจัยและพัฒนาเป็นค่าใช้จ่ายรอกการตัดบัญชี โดยมีหลักฐานว่า วงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์ (Product Life Cycle) ของสินค้าเริ่มสั้นลง

4.1.3 การบันทึกค่าโฆษณาและค่าใช้จ่ายในการขายและบริหารเป็นค่าใช้จ่ายรอกการตัดบัญชี โดยตัดจำหน่ายไปตามสัดส่วนของงานที่สำเร็จของแต่ละโครงการ แทนการตัดจำหน่ายทันที

4.1.4 การบันทึกดอกเบี้ยเงินกู้ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ และระหว่างการก่อสร้างอาคารเป็นค่าใช้จ่ายโครงการรอกตัดบัญชี

4.1.5 การบันทึกการโอนที่ดินให้แก่หน่วยงานราชการ โดยไม่มีผลตอบแทนเป็นค่าใช้จ่ายรอกตัดบัญชี

4.1.6 การบันทึกการออกหุ้นบุริมสิทธิให้กับผู้บริหาร โดยไม่คิดมูลค่าเป็นค่าความนิยมแทนการตัดเป็นค่าใช้จ่ายประจำงวด

4.1.7 การบันทึกค่าธรรมเนียมในการออกหุ้นเพิ่มทุนของบริษัทย่อย เป็นรายการเงินลงทุนในบริษัทย่อยแทนการบันทึกเป็นค่าใช้จ่ายทันที

4.1.8 การบันทึกดอกเบี้ยเป็นต้นทุนของที่ดินรอกการพัฒนา ซึ่งเป็นที่ดินเปล่าที่กิจการยังไม่มีแผนงานว่าจะดำเนินการพัฒนา

4.1.9 การบันทึกดอกเบี้ยเป็นต้นทุนทรัพย์สินตั้งแต่เริ่มแรก ทั้งที่ทรัพย์สินนั้นได้มีการก่อสร้างเสร็จแล้วและเริ่มเปิดใช้งานเป็นบางส่วน โดยให้เหตุผลว่าไม่สามารถคำนวณหาพื้นที่ที่เปิดให้บริการได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากการให้บริการในช่วงดังกล่าวเป็นการทดลองการจัดพื้นที่ และจะมีการปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่บ่อยครั้ง

4.2 การตัดค่าใช้จ่ายรอกการตัดบัญชีสินทรัพย์ไม่มีตัวตน และค่าเสื่อมราคา โดยใช้ระยะเวลาที่นานเกินไป แนวคิดนี้หากกิจการได้ประโยชน์จากการใช้สินทรัพย์ส่วนของสินทรัพย์ที่ใช้หมดไปหรือไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้จะต้องถูกตัดไปเป็นค่าใช้จ่าย ส่วนสินทรัพย์ที่แสดงในงบดุลจะต้องถูกตัดเป็นค่าใช้จ่ายด้วยจำนวนที่สมเหตุสมผล ตลอดช่วงระยะเวลาในการใช้งานของสินทรัพย์นั้น หากกิจการตัดค่าเสื่อมราคาให้ช้าลงจะทำให้มูลค่าสินทรัพย์หรือมูลค่าของกิจการและกำไรในระยะสั้นเพิ่มขึ้น วิธีการที่ใช้ในการตัดบัญชีมูลค่าของสินทรัพย์ให้ช้าลง มีดังนี้

4.2.1 การตัดค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์โดยใช้ระยะเวลานานกว่าธุรกิจอื่นๆ ในอุตสาหกรรมเดียวกัน โดยเฉพาะธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

4.2.2 การตัดจ่ายสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน และส่วนปรับปรุงสิทธิการเช่า จากหลักการบัญชี “สินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน หมายถึง ทรัพยากรต่างๆ เช่น ต้นทุนการจัดตั้งองค์กร เครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร และลิขสิทธิ์ เป็นต้น ที่สามารถให้ประโยชน์และความได้เปรียบแก่องค์กรที่ครอบครองทรัพยากรนั้น ซึ่งกิจการจะต้องตัดเป็นค่าใช้จ่ายตลอดช่วงอายุการใช้งานของสินทรัพย์นั้น แต่ไม่ควรใช้ระยะเวลากว่า 40 ปี” ในส่วนของ “สิทธิการเช่า (Leasehold) คือ สัญญาระหว่างผู้ให้เช่า (Lessor) และผู้เช่า (Lessee) ที่อนุญาตให้ผู้เช่ามีสิทธิที่จะใช้สินทรัพย์ที่ระบุได้ภายในระยะเวลาที่กำหนด ถ้าผู้เช่าปรับปรุงสินทรัพย์นั้นให้ดีขึ้น ส่วนปรับปรุงจะเป็นสมบัติของผู้ให้เช่าเมื่อการเช่าสิ้นสุดลง” นั่นคือ ผู้เช่าจะต้องบันทึกต้นทุนการปรับปรุงสินทรัพย์นั้นในส่วนของ “ส่วนปรับปรุงสิทธิการเช่า” (Leasehold improvements) ซึ่งถือเป็นสินทรัพย์ และทำการตัดบัญชี ตลอดอายุการเช่าหรือตลอดอายุการใช้งานของส่วนปรับปรุงนั้น แล้วแต่อย่างใดจะน้อยกว่า เป็นระยะเวลาในการคำนวณค่าใช้จ่ายตัดบัญชี

4.2.3 การเพิ่มช่วงเวลาในการตัดค่าเสื่อมราคา ในกรณีที่รายได้ของกิจการลดลง หรือผลกำไรไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ มีผลทำให้กำไรเพิ่มขึ้น

4.2.3 การคำนวณค่าเสื่อมราคาลดลงจากอัตราที่เคยใช้อยู่ โดยให้เหตุผลว่ากิจการได้หยุดดำเนินการเป็นการชั่วคราว กรรมการจึงมีมติให้ตัดจำหน่ายต้นทุนในการพัฒนาเหมืองแร่ ประทานบัตรเหมืองแร่ และคำนวณค่าเสื่อมราคาในอัตราที่ลดลง ทั้งนี้ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในอายุการใช้งานในเครื่องจักร หรือไม่ได้มีการขยายอายุสัมปทาน

4.3 การเจตนาไม่ตัดสินทรัพย์ที่ค้ำหรือเสื่อมสภาพออกจากบัญชี ตามมาตรฐานการบัญชี⁹ เรื่อง “การค้ำของสินทรัพย์” กล่าวว่า การพิจารณาถึงข้อบ่งชี้สำหรับการประเมินว่าสินทรัพย์อาจเกิดการค้ำ โดยพิจารณาแยกออกเป็น 2 แหล่งข้อมูล ดังนี้

⁹ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, กุมภาพันธ์ 2542: 8

4.3.1 แหล่งข้อมูลภายนอก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ราคาตลาดของสินทรัพย์ลดลงอย่างเป็นสาระสำคัญในระหว่างงวด โดยจำนวนที่ลดลงนั้นสูงกว่าจำนวนที่คาดจะลดลงตามเวลาที่ผ่านไป หรือจากการใช้งานตามปกติ
- มีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อกิจการในระหว่างงวดหรือในอนาคตอันใกล้ถือเป็นสาระสำคัญ ผลกระทบดังกล่าวอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางด้านเทคโนโลยี การตลาด เศรษฐกิจ กฎหมาย หรือการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในตลาดของสินทรัพย์นั้น
- อัตราดอกเบี้ยในตลาดหรืออัตราผลตอบแทนอื่นในตลาดจากการลงทุนของงวดบัญชีนั้นเพิ่มขึ้นจนน่าจะมีผลกระทบต่ออัตราคิดลดที่ใช้ในการคำนวณมูลค่าจากการใช้สินทรัพย์ และทำให้มูลค่าที่คาดว่าจะได้รับคืนของสินทรัพย์นั้นลดลงอย่างมีนัยสำคัญ
- สินทรัพย์สุทธิที่แสดงในงบดุลของกิจการสูงกว่าราคาตลาดของกิจการ

4.3.2 แหล่งข้อมูลภายใน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- มีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าสินทรัพย์ล้ำสมัยหรือชำรุดเสียหาย
 - มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับลักษณะที่กิจการใช้หรือคาดว่าจะใช้สินทรัพย์ ซึ่งส่งผลกระทบต่อกิจการในระหว่างงวด หรือในอนาคตอันใกล้อย่างเป็นสาระสำคัญ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวรวมถึงแผนที่จะยกเลิกหรือปรับโครงสร้างการดำเนินงาน หรือแผนที่จะจำหน่ายสินทรัพย์ก่อนกำหนด
 - มีหลักฐานจากข้อมูลที่รายงานเป็นการภายใน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลการปฏิบัติงานเชิงเศรษฐกิจของสินทรัพย์ได้ลดลงกว่าที่คาดไว้
- วิธีการที่กิจการมักจะปฏิบัติ มีดังนี้

4.3.1 การไม่ตั้งค่าเผื่อนี้สูญหรือไม่ตัดบัญชีนี้สูญออกจากบัญชี โดยเฉพาะธนาคารและสถาบันการเงินต่างๆ นำวิธีการนี้มาใช้ในการปรับแต่งรายได้ของกิจการ ซึ่งมูลค่าของสำรองหนี้สูญจะเป็นตัวเลขประมาณการที่คาดว่าใกล้เคียงกับความเป็นจริง ในกรณีที่ไม่สามารถเรียกเก็บเงินจากลูกหนี้ได้

4.3.2 การไม่ตัดจำหน่ายเงินลงทุนชั่วคราวที่หมดมูลค่าและมีจำนวนเงินที่เป็นสาระสำคัญ เช่น รายการเงินลงทุนในหุ้นพันธบัตร และอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น เมื่อมูลค่าตลาดของสินทรัพย์เหล่านี้ลดต่ำลงอย่างถาวร กิจการจะต้องรับรู้มูลค่าที่ลดลงของหลักทรัพย์นี้ และตัดจำหน่ายออกไป

4.3.3 การบันทึกที่ดิน อาคาร และอุปกรณ์ที่ใช้ประโยชน์เพื่อการดำเนินงานตามปกติเป็นเงินลงทุนในอสังหาริมทรัพย์โดยไม่คิดค่าเสื่อมราคาสำหรับเงินลงทุนในอสังหาริมทรัพย์ที่กิจการเป็นเจ้าของ หรือทำการเปลี่ยนแปลงวิธีการบัญชีจากเดิมที่เคยคิดค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์เป็นค่าใช้จ่ายไม่คิดค่าเสื่อมราคา โดยให้เหตุผลว่ามีนโยบายในการดูแลรักษาสินทรัพย์เป็นอย่างดี ทำให้สินทรัพย์มีอายุใช้งานยาวนานและมีมูลค่าซากสูงกว่าราคาทุนเดิมมาก จึงไม่มีผลต่างที่จะคิดค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ได้

กลตวงที่เกิดขึ้น คือ กิจการบางแห่งพยายามชะลอการตัดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในงวดบัญชีปัจจุบันออกไปในอนาคต เพื่อให้ค่าใช้จ่ายในงวดบัญชีปัจจุบันต่ำกว่าความเป็นจริงมีผลให้กำไรสูงขึ้น กิจการสามารถจ่ายโบนัสให้แก่กรรมการได้มาก รวมถึงการจ่ายเงินปันผลที่เพิ่มขึ้นด้วย

5. การไม่บันทึกหรือเปิดเผยหนี้สินอย่างครบถ้วน (FAILING TO RECORD OR DISCLOSE ALL LIABILITIES)

จากแม่บทการบัญชี¹⁰ กล่าวว่า “ลักษณะสำคัญของหนี้สิน คือ ต้องเป็นภาระผูกพันในปัจจุบันของกิจการ หมายถึง หน้าที่หรือความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติตามที่ตกลงไว้ อาจมีผลบังคับตามกฎหมาย เนื่องจากเป็นสัญญาผูกมัดหรือเป็นข้อบังคับตามกฎหมาย หรืออาจเกิดจากการดำเนินงานตามปกติของกิจการจากประเพณีการค้า หรือจากความต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์เชิงธุรกิจกับลูกค้า ในทางปฏิบัติข้อผูกมัดที่กิจการมีภาระจะต้องโอนย้ายสินทรัพย์ หรือให้บริการแก่ผู้อื่น เนื่องจากการทำรายการในอดีต ผู้บริหารมักจะให้มีการทำ “รายการนอกงบดุล” (Off - Balance Sheet) ซึ่งมีวิธีการ ดังนี้

5.1 การบันทึกเงินที่ได้รับชำระล่วงหน้าจากลูกค้าเป็นรายได้ทั้งจำนวน แทนการบันทึกเป็นรายได้รับล่วงหน้า เช่น

5.1.1 ธุรกิจ Franchise ที่ต้องให้บริการนานหลายปี แต่ไม่ได้รับรู้รายได้โดยกระจายไปตามเวลาที่ให้บริการจริงๆ ทำให้บันทึกรายได้สูงเกินจริง และงบการเงินแสดงข้อมูลผิดพลาด

¹⁰ สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, กุมภาพันธ์ 2542: 19

5.1.2 กิจการขายตัวเครื่องบินได้มีการบันทึกขายได้รับจากการขายตัวเครื่องบินของผู้โดยสารที่ต้องการสะสมคะแนน โดยมีเที่ยวบินฟรีเป็นรายได้ทั้งจำนวน แทนการกระจายการรับรู้ออกไปในหลายๆ งวด โดยตั้งเป็นภาระหนี้สินไว้

5.1.3 ธุรกิจขายสมาชิกสถานตากอากาศ มีการบันทึกขายรับจากการขายสิทธิการเป็นสมาชิกเป็นรายได้ทั้งจำนวน ทั้งๆ ที่สมาชิกได้ชำระเงินมาเพียงบางส่วนและยังไม่ผ่านการพิจารณาเครดิต นอกจากนี้ลูกค้ายังไม่จำเป็นต้องมีหลักประกันและสามารถยกเลิกการสมัครได้

5.2 การไม่บันทึกหนี้สินที่อาจจะเกิดขึ้น เป็นการไม่บันทึกค่าใช้จ่ายค้างจ่าย เมื่อทราบว่าหนี้สินหรือค่าใช้จ่ายที่อาจจะเกิดขึ้นหรือมีข้อผูกพันที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ถ้ากิจการไม่บันทึกรายการนี้ กำไรที่แสดงในงบการเงินก็จะสูงเกินไป ซึ่งค่าใช้จ่ายที่ควรจะถูกบันทึกค้างจ่ายไว้ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่คาดว่าจะเกิดขึ้นตามกฎหมาย ตามหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไปกำหนดให้กิจการจะต้องบันทึกค่าใช้จ่ายค้างจ่ายเมื่อเข้าเงื่อนไข 2 ประการ คือ

5.2.1 เป็นผลขาดทุนที่คาดว่าจะเกิด เช่น กิจการอยู่ระหว่างการดำเนินคดีความ โดยคาดว่าจะแพ้คดี และกิจการจะต้องจ่ายค่าเสียหายอันเกิดจากการฟ้องร้อง เป็นต้น

5.2.2 สามารถประมาณจำนวนได้อย่างสมเหตุสมผล เช่น ค่าภาษีเงินได้ เป็นต้น

5.3 การไม่บันทึกหรือไม่เปิดเผยภาระผูกพันที่มีอยู่ในปัจจุบัน และเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต บางกิจการอาจเกิดหนี้สินที่ยังไม่บันทึกเป็นจำนวนมากแล้วไม่สามารถหมุนเวียนเงินได้ทันในกรณีที่มีการยกเลิกสัญญา ซึ่งในอดีตกิจการไม่ต้องเปิดเผยภาระหนี้สินดังกล่าวแม้กระทั่งในหมายเหตุประกอบงบการเงิน แต่ปัจจุบันได้มีหลักการบัญชีเพื่อให้มีการบันทึกบัญชี จาก Statement of Financial Accounting Standard (SFAS) No.106 เรื่องเกี่ยวกับการบันทึกบัญชีผลได้ผลเสียเมื่อยกเลิกสัญญา จะมีการบันทึกผลขาดทุนที่อาจจะเกิดจากผลต่างระหว่างราคาสัญญากับราคาตลาดของสินทรัพย์ไว้เป็น 2 แนวทาง คือ

5.3.1 การรับรู้ทันที กรณีที่กิจการเลือกการตัดบัญชีเป็นค่าใช้จ่ายทันที ผลขาดทุนนั้นจะแสดงในส่วนของ “ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงหลักการบัญชี” เป็นหนี้สินระยะยาว

5.3.2 การรับรู้โดยตัดจ่าย ผลขาดทุนนั้นกิจการอาจจะบันทึกโดยการทยอยตัดจ่ายด้วยวิธีเส้นตรง แต่ไม่เกิน 20 ปี

ผู้ใช้งบการเงินจะต้องอ่านสัญญาเกี่ยวกับหนี้สินให้ละเอียดเพื่อค้นหาเหตุการณ์ที่ปกปิดไว้ เมื่อกิจการกู้เงินจะต้องมีการเซ็นสัญญาที่มีข้อตกลงจำกัดในหลายเรื่อง เพื่อป้องกันผู้ให้กู้ในกรณีที่ผู้กู้เกิดปัญหาทางการเงินขึ้นวิกฤต ในสัญญามักกำหนดระดับของส่วนของผู้ถือหุ้น และเงินทุนหมุนเวียนของบริษัทที่จะต้องรักษาไว้ให้อยู่เหนือระดับที่ตกลงกัน ถ้าผู้กู้ไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงผู้ให้กู้มีสิทธิเรียกร้องให้ชำระคืนเงินกู้ทั้งหมด

5.4 การบันทึกรายการเพื่อล้างหนี้สินออกจากบัญชี ล้างเจตจากหนี้สินของกิจการต่ำกว่าความเป็นจริง ดังนี้

5.4.1 การล้างบัญชีหุ้นกู้ออกจากบัญชี โดยการแต่งตั้งบริษัทเงินทุนและตั้งกองทุนขึ้นเพื่อจัดการลงทุนในพันธบัตรรัฐบาลที่มีอัตราดอกเบี้ยและราคาที่ตราไว้เท่ากับอัตราดอกเบี้ยและราคาที่ตราไว้ของหุ้นกู้ทุกประการ

5.4.2 การตั้งบริษัทในเครือขึ้นเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้กู้ยืมเงินและพยายามหลีกเลี่ยงการทำงานการเงินรวม

กลลวงที่เกิดขึ้น คือ การไม่แสดงจำนวนหนี้สินที่แท้จริงของกิจการ มีผลทำให้ผู้ใช้งบการเงินวิเคราะห์ห้บผิดพลาด เช่น ผู้ลงทุนอาจหลงเชื่อว่ากิจการมีหนี้สินต่ำทำให้หน้าสนใจที่จะลงทุน หรือสถาบันการเงินที่เป็นผู้ปล่อยสินเชื่ออาจจะพิจารณาว่า กิจการที่ปิดบังหนี้สินมีความสามารถในการชำระหนี้ได้ เป็นต้น

6. การชะลอกำไรของงวดปัจจุบันออกไปในงวดอนาคต (SHIFTING CURRENT INCOME TO A LATER PERIOD)

จากหลักการบัญชีระบุว่า รายได้ควรจะถูกรับรู้ในงวดบัญชีที่ถือว่าเกิดรายได้ และการตั้งสำรองค่าใช้จ่ายควรเกิดขึ้นในแต่ละงวดเวลาอย่างเหมาะสม ในมุมมองของผู้ลงทุน อาจเห็นว่ากิจการที่ตั้งใจรายงานผลกำไรให้ต่ำกว่าความเป็นจริง เป็นกิจการที่มีความระมัดระวังสูง แต่การรายงานผลการดำเนินงานที่สม่าเสมอหรือเพิ่มขึ้นในอัตราที่คงที่อาจเรียกว่าเป็น “การทำให้รายได้สม่าเสมอ” บางกิจการมีการตั้งกำไรไว้ โดยรายงานกำไรที่ต่ำกว่าความเป็นจริงในปีที่กิจการรุ่งเรือง และใช้สำรองที่กันไว้มาช่วยในปีที่กิจการมีผลการดำเนินงานที่แย่ง ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติ ดังนี้

6.1 การตั้งบัญชีสำรองค่าใช้จ่ายเพื่อชะลอรายได้ไปสู่งวดบัญชีในอนาคต เป็นการทำให้รายได้สม่ำเสมอ หรือการรายงานผลงานต่ำกว่าความเป็นจริง เป็นการตกแต่งรายได้อีกรูปแบบหนึ่ง โดยการบันทึกเงินที่ได้รับเป็นค่าขายสินค้าบันทึกเป็นรายได้รับล่วงหน้า แล้วทยอยโอนมารับรู้เป็นรายได้ในงวดต่อไป ทั้งที่ความจริงขั้นตอนการขายได้บรรลุผลสำเร็จตามเงื่อนไขของการรับรู้รายได้แล้ว เช่น ผู้ขายได้โอนความเสี่ยงและผลประโยชน์ที่มีนัยสำคัญในการเป็นเจ้าของสินค้าให้แก่ผู้ซื้อแล้ว ซึ่งในการตรวจสอบงบการเงิน ผู้สอบบัญชีมักจะให้ความสนใจการแสดงผลการดำเนินงานที่สูงกว่าความเป็นจริง จนมองผ่านการตั้งสำรองพวกนี้ไป ถ้าไม่สามารถตรวจพบว่าผู้บริหารตั้งใจจะบิดเบือนผลการดำเนินงานมากนัก อาจเป็นการให้อิสระแก่ผู้บริหารมากเกินไป

6.2 การลงวันที่ที่ส่งสินค้าให้ล่าช้าออกไปกว่าที่เป็นจริง หรือดำเนินการส่งของไม่ตรงตามกำหนด เพื่อให้สินค้าที่ขายในช่วงสิ้นปีรับรู้เป็นรายได้ในปีถัดไป

กลวงที่เกิดขึ้น คือ ผู้บริหารต้องการบิดเบือนผลการดำเนินงาน เนื่องจากผู้บริหารสามารถสร้างผลกำไรให้เป็นไปตามประมาณการที่กำหนดไว้แล้ว และไม่ต้องการให้เป้าหมายกำไรของงบการเงินปีถัดไปสูงกว่าปีปัจจุบันมากเกินไป เพราะอาจจะถูกเปรียบเทียบกับผลงานได้

7. การเร่งบันทึกค่าใช้จ่ายที่จะให้ประโยชน์ต่อไปในอนาคตมาเป็นค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบัน (SHIFTING FUTURE EXPENSES TO THE CURRENT PERIOD)

ในทางปฏิบัติตามหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไป ค่าใช้จ่ายควรจะถูกบันทึกโดยสัมพันธ์กับรายได้ที่เกิดขึ้นในงวดบัญชีเดียวกัน (Matching Concept) แต่กิจการอาจจะทำการตกแต่งงบการเงินโดย มีการจ่ายค่าใช้จ่ายล่วงหน้า หรือตัดบัญชีค่าใช้จ่ายล่วงหน้า เปลี่ยนจากสินทรัพย์ไปเป็นค่าใช้จ่ายในทันที ส่งผลให้มีค่าใช้จ่ายจำนวนมากเกิดขึ้นในงวดปัจจุบัน และในอนาคตก็จะไม่เกิดขึ้นอีกเลย เรียกว่า “Take-a-big-bath” มักจะใช้ในช่วงที่กิจการอยู่ในภาวะตกต่ำเนื่องจากผลกระทบของวิกฤตเศรษฐกิจ ผู้บริหารจะมองไปในอนาคตถึงการลงทุนที่ไม่เพิ่มค่าก็ควรจะทำให้ผลประกอบการในปีปัจจุบันตกต่ำที่สุดไปเลย โดยอ้างถึงหลักการบริหารประเภทความระมัดระวัง (Conservative) หรืออาจจะเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนผู้บริหารใหม่ จะพยายามตัดโครงการและสินทรัพย์เก่าออกไป เพื่อแสดงผลงานของตนเองในภายหลัง และหากกิจการเกิดรายได้ที่เป็นรายการพิเศษ ก็จะหาค่าใช้จ่ายเพื่อมาหักกลับกันไป ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติดังนี้

7.1 การเร่งตัดบัญชีค่าใช้จ่ายล่วงหน้าเป็นค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบัน มักจะเกิดในกรณีที่กิจการทำรายได้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้แล้ว ก็จะพยายามดึงค่าใช้จ่าย ในอนาคตมาเป็นค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบัน เช่น ค่าใช้จ่ายดำเนินงานที่จ่ายล่วงหน้า ได้แก่ ค่าโทรศัพท์ ค่าไฟฟ้า-ประปา ค่าเช่า เป็นต้น

7.2 การสร้างรายการค่าใช้จ่ายก่อนวันสิ้นงวด เช่น การทำสัญญาเช่าที่ดินหรืออาคารในระยะยาวด้วยมูลค่าที่เป็นสาระสำคัญ แล้วรับรู้เป็นค่าใช้จ่ายในงวด นั้นทันที

7.3 การตัดจำหน่ายค่าใช้จ่ายรอตัดบัญชี สินทรัพย์ไม่มีตัวตน และการตัดค่าเสื่อมราคาด้วยระยะเวลาที่สั้นลง

7.4 การตัดต้นทุนรอตัดบัญชีของโครงการเก่าๆ หรือสินทรัพย์เก่าๆ ออกจากบัญชี เมื่อมีการเปลี่ยนตัวผู้บริหาร

กลลวงที่เกิดขึ้น คือ ค่าใช้จ่ายในงวดบัญชีปัจจุบันจะสูงกว่าความเป็นจริง ส่งผลให้ กำไรต่ำ กลวิธีนี้มักใช้ในกิจการที่ทำรายได้ถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้และไม่ต้องการได้รับ เป้าหมายที่สูงกว่าเดิมในงวดบัญชีถัดไป หรือต้องการให้ผู้ใช้งบการเงินเห็นว่าผลการ ดำเนินของกิจการสม่ำเสมอไม่ผันผวนเหมาะแก่การลงทุน และยังใช้กลลวงนี้กับกิจการที่มี การเปลี่ยนทีมงานบริหาร เพราะสามารถอ้างได้ว่าผลการดำเนินงานที่ไม่ดีนั้นเป็นการ บริหารงานของทีมผู้บริหารงานรุ่นก่อน

8. รูปแบบอื่นๆ¹¹

จากรูปแบบการตกแต่งงบการเงิน (Creative Accounting) ที่ได้กล่าวมาทั้งหมด 7 รูปแบบนั้น ในประเทศไทยยังมีรูปแบบกลลวงอื่นๆ ที่ไม่สามารถจัดอยู่ในรูปแบบใดๆ ดัง กล่าวข้างต้น ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติดังนี้

8.1 การไม่เปิดเผยจำนวนและข้อจำกัดในกรรมสิทธิ์ของที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ที่ใช้เป็นหลักประกันหนี้สินไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ทำให้ผู้ ใช้งบการเงินพิจารณาข้อมูลผิดพลาด เช่น กิจการบางแห่งที่อยู่ในตลาดหลักทรัพย์ได้นำที่ ดินไปเป็นหลักประกันในการใช้สินเชื่อของธนาคาร แต่ไม่ได้เปิดเผยในหมายเหตุประกอบ งบการเงินว่าหลักทรัพย์นั้นติดจำนองอยู่ ทำให้ผู้ลงทุนอาจวิเคราะห์งบการเงินของกิจการ นั้นผิดพลาดว่ากิจการมีสินทรัพย์ที่ปลอดภาระหนี้สิน เป็นต้น

¹¹ วรศักดิ์ ทุมมานนท์. โครงการสัมมนา เรื่อง “การจับกลลวงในงบการเงินและการวัดคุณภาพกำไร”

8.2 การแสดงตัวเลขในงบการเงิน เช่น งบดุลหรืองบกำไรขาดทุน ต่างจากตัวเลขที่แสดงไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ทั้งๆ ที่เป็นรายการเดียวกัน รวมถึงการคำนวณจำนวนเงินยอดรวมด้านเดบิตและเครดิตมีจำนวนเท่ากัน แต่เมื่อกระทบรายการแต่ละรายการแล้วยอดรวมทั้งสองด้านกลับมีจำนวนไม่เท่ากัน เป็นต้น ส่งผลให้งบการเงินนั้นให้ผลการวิเคราะห์ที่ผิดพลาด

8.3 การไม่ตัดรายการระหว่างบริษัทใหญ่กับบริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อย และกำไรระหว่างกันในการบันทึกเงินลงทุนตามวิธีส่วนได้เสีย (Equity Method) รวมถึงการไม่ตัดค่าความนิยมจากส่วนแบ่งกำไรสุทธิในบริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อย ทำให้งบการเงินของบริษัทใหญ่กับบริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อยแสดงกำไรจากการดำเนินงานสูงกว่าความเป็นจริง

8.4 การแสดงผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนนอการตัดบัญชีเป็นสินทรัพย์อื่น หรือแสดงเป็นต้นทุนของสินทรัพย์โครงการลงทุนที่กิจการดำเนินการยังไม่แล้วเสร็จ แทนการแสดงเป็นรายการหักในส่วนของผู้ถือหุ้น มีผลให้งบการเงินของกิจการนั้นมีมูลค่าของสินทรัพย์สูงกว่าความเป็นจริง ซึ่งในความเป็นจริงกิจการแห่งนั้นยังอยู่ระหว่างการก่อตั้ง ผลขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยนไม่ได้เกิดจากการดำเนินงานผลิตสินค้าหรือให้บริการ

8.5 การใช้วิธีส่วนได้เสียกับบริษัทร่วมในลักษณะเลือกปฏิบัติกับบริษัทร่วมที่มีกำไร และไม่รับรู้ส่วนได้เสียในกำไรหรือขาดทุนของบริษัทร่วมที่ถือหุ้นโดยทางอ้อม ซึ่งในทางปฏิบัติกิจการที่มีอำนาจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายทางการเงินและการดำเนินงานของบริษัทร่วม ต้องรับรู้ผลการดำเนินงานในงบการเงินรวมโดยใช้วิธีส่วนได้เสีย เว้นแต่เงินลงทุนนั้นซื้อมาหรือถือไว้โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจำหน่ายในอนาคตอันใกล้ หากกิจการใดไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว มีผลทำให้งบการเงินรวมของกิจการแสดงกำไรสูงกว่าความเป็นจริง และถือเป็นการบิดเบือนข้อมูลประการหนึ่ง

8.6 การไม่แสดงงบการเงินเปรียบเทียบ โดยให้เหตุผลว่ากิจการได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้สอบบัญชี กลดลงนี้เกิดขึ้นจากการที่กิจการแห่งนั้นต้องการปิดบังผลการดำเนินงานที่ผิดพลาด หรือปัญหาที่กิจการกำลังประสบอยู่ เป็นการชะลอการแก้ปัญหาออกไปในงวดบัญชีอื่น

8.7 การไม่แสดงผลขาดทุนเกินยอดในบัญชีเงินลงทุนในบริษัทย่อยเป็นหนี้สินอื่น ทั้งๆ ที่บริษัทใหญ่มีภาระการค้ำประกันหนี้สินหรือภาระผูกพันต้องชำระหนี้ให้แก่บริษัทย่อยนั้น เป็นการปิดบังข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สินที่บริษัทแม่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งบริษัทแม่สามารถใช้วิธีการดังกล่าวในการพองถ่ายผลขาดทุนไปยังบริษัทย่อย ทำให้งบการเงินของบริษัทแม่นำเชื่อถือในการวิเคราะห์ของนักลงทุน

8.8 การแสดงรายการเงินให้กู้ยืมแก่บริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อยไว้ในบัญชีเงินลงทุนในบริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อย ในกรณีนี้บริษัทร่วมและ/หรือบริษัทย่อยสามารถหลีกเลี่ยงการชำระดอกเบี้ยให้แก่บริษัทแม่ และเมื่อกิจการทำงบการเงินรวมออกมารายการกู้ยืมที่บันทึกไว้ในบัญชีเงินลงทุนก็จะถูกตัดเป็นรายการระหว่างกัน ไม่แสดงในงบการเงินรวม

8.9 การหักกลบรายการระหว่างสินทรัพย์หมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียนต่างๆ ที่ไม่มีสิทธิตามกฎหมายที่จะหักกลบรายการ และผลลัพธ์ที่ได้ก็ไม่ได้แสดงถึงจำนวนที่คาดว่าจะมีการชำระบัญชีระหว่างกัน ผลที่เกิดขึ้น คือ งบการเงินจะแสดงยอดสุทธิของรายการที่ถูกนำไปหักกลบกัน แต่ผู้ใช้งบการเงินจะไม่สามารถทราบถึงแหล่งที่มาของยอดสุทธิดังกล่าว เป็นการปิดบังปัญหาที่เกิดขึ้นกับกิจการ แสดงให้เห็นว่ากิจการมีการตกแต่งรายการสินทรัพย์หมุนเวียนและหนี้สินหมุนเวียนอีกรูปแบบหนึ่ง

8.10 การแสดงยอดลูกหนี้กรรมการและผู้บริหารที่ได้มีการขายและโอนสิทธิเรียกร้องในหนี้ที่กรรมการและผู้บริหารเดิมรับที่จะชดใช้ให้กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาระบบสถาบันการเงินรวมอยู่ในยอดเงินให้กู้ยืมและลูกหนี้สุทธิ ณ วันสิ้นงวดบัญชี เป็นวิธีการหลบเลี่ยงความรับผิดชอบของผู้บริหารเดิม ทำให้งบการเงินแสดงผลว่าหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ทั้งจำนวนของสถาบันการเงินแห่งนั้น เป็นหนี้ที่เกิดจากลูกค้าของสถาบันการเงินเพียงอย่างเดียว ซึ่งในความเป็นจริงหนี้ที่กรรมการและผู้บริหารกู้ยืมไปอาจมีจำนวนสูงกว่าหนี้ที่เกิดจากการดำเนินงานทั้งหมดก็ได้

8.11 งบดุลแสดงรายการเจ้าหนี้เงินกู้ เงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร หรือเงินกู้ยืมธนาคาร แต่ไม่ปรากฏรายการดอกเบี้ยจ่ายในงบกำไรขาดทุน หรืองบกำไรขาดทุน แสดงรายการดอกเบี้ยจ่าย แต่ในงบดุลไม่ปรากฏรายการเงินกู้ยืม หรือเงินเบิกเกินบัญชีธนาคาร นอกจากนี้ มีการแสดงรายการในงบดุลไม่สอดคล้องกับรายละเอียดหรือหมายเหตุประกอบงบการเงิน เช่น แสดงรายการวัตถุดิบคงเหลือไม่สอดคล้องกับในงบต้นทุนการผลิต และงบต้นทุนขาย หรือแสดงรายการสินค้าคงเหลือ ณ วันสิ้นปีในรายละเอียดที่แนบประกอบงบการเงินไม่สอดคล้องกับบัญชีสินค้าซึ่งอยู่ในครอบครอง เป็นต้น หรือมีการ

แสดงรายการเงินฝากธนาคารในจำนวนเงินที่เป็นสาระสำคัญ แต่ไม่ปรากฏรายการดอกเบี้ยรับ กิจกรรมไม่มีรายได้แต่แสดงรายการต้นทุนรับเหมาก่อสร้างเป็นค่าใช้จ่ายหรือมีรายได้จากการขายแต่ไม่ปรากฏรายการต้นทุนสินค้าขาย เป็นต้น รายการที่กล่าวมานี้ ถือเป็นรายการที่ผิดหลักการบัญชีเกี่ยวกับการจับคู่รายการที่เกี่ยวข้องกัน (Matching Principle) ทำให้งบการเงินไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้ในอนาคตเหมือนกัน และส่งผลถึงการวิเคราะห์งบการเงินและอัตราส่วนทางการเงินผิดพลาดด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved